

LOHIJOKITIIMI RY – LAUSUNTO OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: VN/25636/2023 – Väliaikainen poikkeaminen vesivoimalaitosten lupamääräyksistä sähköjärjestelmän tasapainottamiseksi Päivämäärä: 3.7.2026

Lohijokitiimi ry:n jäsenyhteisöt — Enontekiön kalatalousalue, Ounasjoen kalatalousalue ja Yli-Kemin kalatalousalue — haluavat tuoda esille kokonaisuuden, joka on välttämätöntä huomioida vesilain muutosta arvioitaessa. Kemijoen vesistö muodostaa yhtenäisen ekologisen kokonaisuuden latvavesiltä Perämeren merialueelle saakka, ja sen vaelluskalojen elinkierto on katkennut useiden voimalaitosten ja pitkäaikaisen lyhytaikaissäännöstelyn seurauksena. Säännöstelyn lisääntyminen kasvattaa myös velvoiteistutusten harhautumisriskiä, mikä heikentää istutusten tuloksellisuutta ja vaarantaa kalatalousvelvoitteiden toteutumisen koko vesistöalueella. Jäsenyhteisöt katsovat, että nämä vaikutukset koskevat koko Kemijoen vesistöä ja kaikkia sen vaelluskalakantoja, eivät vain yksittäisiä voimalaitoksia tai paikallisia olosuhteita. Tästä syystä vesilain lupajärjestelmän heikentäminen tai lupaehtojen ohittaminen olisi erityisen haitallista juuri Kemijoen kaltaisessa vesistössä, jossa ekologinen jatkumo on jo valmiiksi vakavasti häiriintynyt ja jossa vaelluskalojen palauttaminen edellyttää nykyistä tiukempaa, ei löyhempää, sääntelyä.

Lohijokitiimi ry kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmän mietinnöstä, joka koskee vesilain muuttamista siten, että vesivoimalaitosten lupamääräyksistä voitaisiin poiketa sähköjärjestelmän tasapainottamiseksi. Yhdistys katsoo, että esitetty sääntely on oikeudellisesti, ekologisesti ja hallinnollisesti ongelmallinen, eikä sille ole esitetty sellaisia perusteita, jotka oikeuttaisivat poikkeamisen vakiintuneesta lupajärjestelmästä tai vesilain tavoitteista. Nykyinen vesilaki perustuu siihen, että kaikki vesitaloushankkeet, jotka muuttavat virtaamia, vedenkorkeuksia tai vesiekosysteemejä, edellyttävät lupaa ja vaikutusten arviointia. Työryhmän mietinnössä todetaan itsekkin, että lyhytaikaissäännöstelyn lisääminen tai aloittaminen edellyttäisi luvan muuttamista. Tämä on myös korkeimman hallinto-oikeuden vakiintunut linja. Esitys kiertäisi tämän oikeuskäytännön ja loisi oikeudellisen ohituskaistan, jonka kautta voitaisiin toteuttaa toimintaa, joka nykyisin on luvanvaraista ja monissa tapauksissa laitonta. Tällainen sääntely heikentäisi vesilain systematiikkaa ja vesiekosysteemien oikeudellista suojaa.

Esitys on myös ristiriidassa EU:n vesiputedirektiivin kanssa. Direktiivin huononemiskielto on ehdoton, eikä jäsenvaltio saa sallia toimenpiteitä, jotka heikentävät vesimuodostuman tilaa. Lyhytaikaissäännöstelyn lisääminen heikentää hydrologista ja ekologista tilaa, vaarantaa vaelluskalojen elinkierron ja estää hyvän ekologisen potentiaalın saavuttamisen. Suomea vastaan on jo käynnissä rikkomusmenettely, ja esitys lisäisi valtion EU-oikeudellista riskiä entisestään. On huomattava, että valmiuslaki kattaa jo energiahuollon vakavat häiriöt ja antaa viranomaisille toimivaltuudet poikkeuksellisiin toimiin ilman vesilain muuttamista. Esitys on siten päällekkäinen ja tarpeeton. Sähköjärjestelmän häiriötilanteisiin varautuminen ei edellytä vesilain periaatteiden purkamista.

Lyhytaikaissäännöstelyllä on merkittäviä haitallisia vaikutuksia vesiekosysteemeihin ja erityisesti vaelluskalojen elinkiertoon. Kemijoella ja muissa rakennetuissa joissa säännöstely on jo nyt keskeinen syy ekologisen jatkumon katkeamiseen, mädin kuivumiseen, poikasten stranding-ilmioon, kalojen nousun pysähtymiseen ja alasvaelluskuolleisuuden kasvuun. Isohaaran kalateiden seuranta osoittaa, että säännöstely ja katkokäyttö pysäyttävät kalojen nousun ja ohjaavat kaloja takaisin merelle, mikä heikentää koko vesistön tuotantokykyä. Ounasjoen kalatalousalue on

todennut, että vaelluskalojen palauttaminen Ounasjokeen ei ole mahdollista ilman lyhytaikaissäännöstelyn rajoittamista. Esitys sallisi juuri ne toimet, jotka vesipuidedirektiivi ja vesilaki pyrkivät estämään.

Yhdistys haluaa tuoda esille myös seikan, joka on jäänyt julkisessa keskustelussa ja viranomaisarvioissa vuosikymmenten ajan sivuun: jokialueen voimalaitosten lyhytaikaissäännöstelyn vaikutukset eivät rajoitu jokiuomiin tai patoaltaisiin, vaan ulottuvat laajasti merialueen ekologisiin virtausolosuhteisiin ja vaelluskalojen elinkaareen. Näitä vaikutuksia on tarkasteltu pitkään kapeasti ja paikallisesti, vaikka todellisuudessa kyse on laaja-alaisesta hydrologisesta kokonaisuudesta, joka alkaa jokisuulta ja jatkuu koko Perämeren ja Pohjanlahden merialueelle aina Itämeren pääaltaalle asti. Säännöstelyn aiheuttamat äkilliset virtausmuutokset, hajujatkumon katkeaminen, vedenkorkeuden vaihtelu ja merialueen virtauskuvioiden häiriintyminen ovat olleet tiedossa, mutta niiden merkitystä vaelluskalojen käyttäytymiselle ja selviytymiselle ei ole tuotu avoimesti esiin eikä huomioitu lupamenettelyissä tai valvonnassa. Nyt, kun merialueen ekologisen jatkumon häiriöt ovat tulleet näkyviksi sekä tutkimusten että käytännön havaintojen kautta, on käynyt selväksi, että säännöstelyn vaikutukset ovat olleet huomattavasti aiemmin esitettyä laajempia ja pitkäkestoisempia. Tämä kokonaiskuva on avautunut vasta viime vuosina, kun merialueen virtausolosuhteita ja kalojen liikkumista on alettu tarkastella kokonaisuutena. Yhdistys katsoo, että tämä kehitys osoittaa selvästi, ettei vesilain lupajärjestelmää tule heikentää, vaan päinvastoin vahvistaa ekologisen jatkumon huomioimista sekä joki- että merialueella. Säännöstelyn vaikutusten todellinen laajuus ja pitkäaikaisuus korostavat tarvetta varmistaa, että lupaehtoja ei voida ohittaa edes väliaikaisesti ilman perusteellista vaikutusarviointia ja oikeusturvan takeita.

Vaikutuksia ei voida arvioida vain Suomen sisäisen vesivoiman näkökulmasta. Perämeri, Pohjanlahti ja Itämeren pääallas muodostavat yhtenäisen hydrologisen kokonaisuuden, johon vaikuttavat sekä Suomen että Ruotsin vesivoimajärjestelmät. Ruotsissa sijaitsee useita Euroopan voimakkaimmin rakennettuja vesistöjä, joissa harjoitetaan laajamittaista lyhytaikaissäännöstelyä. Nämä joet laskevat samoille merialueille kuin Kemijoki, Ii- ja Oulujoki. Ruotsin ja Suomen vesivoimalaitosten säännöstely tapahtuu käytännössä samanaikaisesti, koska molempien maiden vesivoima reagoi samoihin sähkömarkkinasignaaleihin. Tämä synkronoi hydrologisen häiriön, joka muuttaa merialueen virtauskuvioita, vedenkorkeuden vaihtelua ja ravintoverkon dynamiikkaa. Vaelluskalojen elinkaari on rajat ylittävä, ja merialueen hydrologiset häiriöt vaikuttavat kalojen kykyyn tunnistaa jokisuun hajujatkumoa ja löytää vaellusreittejä. EU-oikeuden näkökulmasta kyse on rajat ylittävistä yhteisvaikutuksesta, joka tulee arvioida vesipuidedirektiivin ja meristrategiadirektiivin mukaisesti. Vesilain muutos lisäisi merkittävästi koko Perämeren ja Pohjanlahden hydrologista kuormitusta ja olisi siten EU-oikeuden vastainen.

Yhdistys katsoo lisäksi, että esitetty poikkeuslaki liittyy kiinteästi Kemijärven suunniteltuun pumppuvoimalahankkeeseen. Pumppuvoimalan taloudellinen hyöty perustuu nopeaan ja toistuvaan lyhytaikaissäännöstelyyn, äkillisiin virtaamamuutoksiin ja katkokäyttöön, jotka ovat nykyisen vesilain ja oikeuskäytännön mukaan luvanvaraisia ja Kemijoella käytännössä kiellettyjä. Pumppuvoimala ei ole kannattava ilman mahdollisuutta harjoittaa juuri sellaista toimintaa, jota poikkeuslaki pyrkii mahdollistamaan. Näin ollen poikkeuslaki loisi pumppuvoimalalle oikeudellisen toimintatilan, jota se ei muutoin voisi saada vesilain, vesipuidedirektiivin ja korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännön puitteissa. Yhdistyksen näkemyksen mukaan poikkeuslaki toimisi käytännössä pumppuvoimalahankkeen edellytyksenä ja mahdollistajana, mikä korostaa esityksen tarkoitussidonnaisuutta ja sen ongelmallisuutta ympäristöoikeudellisten velvoitteiden näkökulmasta.

Esitys koskettaa myös perusoikeuksia. Perustuslain 20 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava luonnon monimuotoisuus ja ympäristö. Esitys heikentäisi ympäristönsuojelun tasoa ja kaventaisi oikeusturvaa, minkä vuoksi se tulisi käsitellä poikkeuslakina perustuslain 73 §:n mukaisesti. Työryhmä ei ole arvioinut tätä riittävästi. Taloudellisesti esitys hyödyttäisi vain vesivoimayhtiöitä, mutta haitat kohdistuvat jokivarsiyhteisöihin, kalatalouteen, matkailuun ja valtion EU-vastuisiin. Haitan aiheuttajaperiaate kääntyisi pääläelleen, kun ympäristöhaitat jäisivät yhteiskunnan kannettaviksi ja hyödyt yhtiöille.

Lohijokitiimi ry katsoo, että esitys on oikeudellisesti kestävä, ekologisesti vahingollinen ja hallinnollisesti tarpeeton. Valmiuslaki tarjoaa jo riittävät keinot energiahuollon häiriötilanteisiin. Vesilain muuttaminen vesivoimayhtiöiden ohituskaistaksi heikentäisi vesien tilaa, vaarantaisi vaelluskalojen palauttamisen ja altistaisi Suomen EU-oikeudellisille seuraamuksille. Tämän vuoksi yhdistys esittää, että vesilain muutoshankkeesta luovutaan

Keminmaassa 28.6.2026

Lohijokitiimi ry:n:psta

Kari Kilpimaa
Hallituksen varapuheenjohtaja

Jukka Viitala
Toiminnanohjaaja

Jarmo Huhtala
Ounasjoen kalatalousalue

Kari Kivelä
Yli- Kemin kalatalousalue

Jyrki Kehus
Enontekiön kalatalousalue